

Tamponger och en tårbit

Kommunismen förnekade människors behov och begär

Politiskt förtryck, trångboddhet, varubrist och brist på lite flärd. Slavenka Drakulic beskriver som ingen annan vardagen i det Östeuropa som nu har gått till historien, skriver Henrik Berggren.

DET FINNS blickar som avslöjar. George Orwell beskriver i "Vägen till Wigan Pier" hur han från ett tågfenster får plötslig ögonkontakt med en sliten ung kvinna i träskor som förtvivlat petar i ett avloppsrör på baksidan av sitt förfallna hus. "Jag insåg då", skriver Orwell, "att vi har fel när vi säger 'Det är inte samma sak för dem som för oss' och att människor som växt upp i slummen inte kan föreställa sig någonting annat än fattigdom."

Slavenka Drakulics reportagesamling **Hur vi lyckades överleva kommunismen med ett leende på läpparna** är fylld av blickar av det slaget. Liksom Orwell påminner hon oss om att människorna på den andra sidan – i det här fallet i det gamla kommunistiska Östeuropa – inte skiljer sig från oss när det gäller grundläggande behov och begär. Östeuropéer har inte några särskilda gener eller medfödda egenskaper som har gjort det lättare för dem att stå ut med politiskt förtryck, varubrist, trångboddhet, miljöförstöring och dåligt toalettpapper.

Det kan låta självklart, och kanske också är det. Men att säga en sanning och att gestalta den är inte samma sak. Slavenka Drakulic förmedlar som ingen annan en känsla av vardagslivets textur i det Östeuropa som nu har gått till historien.

Vare sig hon skriver om sig själv eller om andra kvinnor skildrar hon ett politiskt system som inte bara misslyckats med att tillgodo-

Slavenka Drakulic. Beskriver livet utan livets goda. Foto: MIRIAM BERKLEY

EN NY BOK

Slavenka Drakulic
Hur vi lyckades överleva
kommunismen med ett leende
på läpparna
Övers. Ia Lind
Ordfront

se utan också förnekat grundläggande mänskliga behov. Och grundläggande mänskliga behov för Drakulic och de kvinnor hon skildrar är något mer än bröd och

potatis och tak över huvudet: det är en möjlighet att få färska jordgubbar eller en tårbit till kaffet, en begagnad päls eller en docka som kan blunda. Likt Orwell ser hon att den verkliga förolämpningen mot människan inte är den dåliga kvaliteten i sig utan frånvaron av livets goda, "a bit o' what you fancy".

Men det handlar inte bara om allas vår mänskliga rätt till flärd, utan också om en motsättning mellan manligt och kvinnligt.

Bristen på kosmetika, schampo och hårfärgningsmedel i öststaterna kan – möjligtvis – försvaras inom ramen för planhushållningens logik: om resurserna är knappa, finns det viktigare saker att producera. Till exempel stridsvagnar.

Men hur kan man förklara det faktum att kvinnor i stora delar av Östeuropa inte haft tillgång till bindor eller tamponger, utan måste tvätta blodiga tygbindor varje månad på samma sätt som kvinnor gjort i hundratals år? För Drakulic är detta ett viktigt bevis på kommunismens misslyckande, och man är böjd att hålla med. Kapitalismen har kanske inte frambragt färre förstörelsevapen än kommunismen, men den har onekligen klarat av intimhygien.

Trots detta är de kvinnliga blickar från Östeuropa som Drakulic fångar inte så bittert anklagande som man skulle kunna förmoda. Det är inte kommunismens tragik utan dess absurditet som fångar henne; som framgår av titeln är tonen snarare självvironisk än indignerad. Det gamla Östeuropa framstår inte som en lika eländig plats som Orwells Wigan; åtminstone inte när Drakulic placerar läsaren mitt i dess kök, en hemtrevlig och stökig plats med svart-och-vit-rutigt kakelgolv där män och kvinnor diskuterar kärlek och politik över en konjak medan rök-slingorna från cigaretterna stiger mot taket och spårvagnarna bullrar på gatan utanför.

När man läser "Hur vi lyckades överleva kommunismen med ett leende på läpparna" blir det uppenbart att historiker, författare och journalister står inför en stor och viktig uppgift när det gäller det kommunistiska systemets historia: att följa Slavenka Drakulic i spåren och noga utforska hur vardagslivet gestaltade sig för de hundratals miljoner som genomlevde det. Vi får inte låta den historiska domen över kommunismen också bli en dom över dessa människors liv.

HENRIK BERGGREN